

Hatalmi önkény és társadalmi ellenállás

A rendszerváltás 25. évfordulóján az európai hatalmi elit ünneplő hangulatát nemcsak az ukrainai, hanem a magyarországi események is megrontották. Magyarország, amelyet nemrégig még a rendszerváltás sikertörténeteként reklámoztak, mára nyilvánvalóan az egyik legsikertelenebb ország a régióban. 2014 őszén társadalmi mozgalom bontakozik ki a szemünk láttára a tekintélyelvű elnyomó hatalom ellen. A válság minden formában jelen van. Mészáros István „a tőke strukturális válságáról” megfogalmazott gondolatai a maguk globális összefüggéseiben tükröződnek a mai Magyarország állapotaiban. Mindezt súlyosbítja az a tény, hogy a nacionalista kormányhatalom nemzetközileg olyan mértékben elszigetelődött, amely már megintgatja Magyarország korábban elfoglalt helyzetét az Európai Unióban – mégpedig anélkül, hogy bármilyen más szövetségi rendszer felé tájékozódni tudna vagy akarna.

Annak ellenére, hogy a Fidesz 2014-ben megnyert három egymást követő választást, társadalmi támogatottsága érezhetően visszaesett. Fogy a jobboldal előnye, erősítve az egyre növekvő bizonytalanok táborát és némiképp a magyar szélsőjobboldal pártját, a Jobbikot. Az új korszak nyitásával hivalkodó regnáló rezsim nemhogy nem felelteti teljesítményével a rendszerváltás csődjét, hanem mindennemű várakozást alulmúl: négymilliós szegénység, másfél millió mélyszegény, milliárdos korrupciós ügyek, a polgári demokratikus, hatalommegosztó jogállam felváltása „az állam MI vagyunk” abszolútizmusával. Felzárkózás és utolérés helyett Magyarország nemcsak a világrendszer domináns nemzetétől távolodik el, hanem a többi közép-kelet-európai országtól is leszakad gazdaságilag. A magát keresztény-nemzetinek tituláló, neokonzervatív és neohorthysta szellemiségű, tekintélyuralmi rezsim egyre kevésbé és kevesebbek számára hordozza a jövő reményét, sokkalta inkább a magyar konzervativizmus két világháború közötti fiaskójára kezd emlékeztetni.

A 2008-as válságot a válságtudat mérhetetlen felerősítésével a maga javára fordító orbáni vonalvezetés roppant hatásos volt: „az egyszerű kell győzni, de nagyon” stratégiájához következetes taktikát párosított. Ezzel a közvélemény jelentős részének szemében – magán kívül – mindenkit és mindent lejáratott. Az ún. Nemzeti Együttműködés Rendszere hordozta remény azonban csalfa illúziónak bizonyult. A tények nem igazolják a felkeltett reményeket, a nemzeti

megújulás gondolatának felhajtó ereje mára jelentősen meggyengült. Már csak a közvetlen haszonélvezők, az egyházak befolyása alatt (is) álló törzsválasztók és a javíthatatlan nacionalisták szemében nem vesztette el hitelét – miközben saját soraiban is feszültségek tapasztalhatók: érdekharcok és nézeteltérések egyaránt. Miközben a gazdaság teljesítőképessége stagnál, a társadalmi egyenlőtlenségek tovább nőnek, a szegénységet kriminalizálják, a hatalmi posztokat és az intézményeket – kihasználva teljhatalmukat – teljes mértékben saját kádereikkel töltötték fel, a vezérdemokrácia vezére rá idáig nem jellemző, súlyos és visszafordíthatatlan stratégiai hibát követett el. Ahelyett, hogy négy év átalakító-birtokba vevő kormányzása után stabilizálta volna hatalmát, mérsékelt jobboldali politikát folytatva az „aki nincs ellenünk, az velünk van” konszenzuseresése jegyében, elveszítve realitásérzékét, az ország totális kisajátítására törekszik, az „aki nincs velünk, az ellenünk van” szellemiségében. Ahogy ez a magyar politikatörténetben Rákosi Mátyásnak sem sikerülhetett 1949 és 1953 között, azonképpen az Orbán vezette „centrális erőternek” sem fog. Beindultak a társadalmi ellenállás erői, egyre több önvédelmi reflexet mutat fel a magyar progresszió, tiltakozások, sztrájkok és a közbeszéd legkülönbözőbb formáiban: „a fehér asztalok demokráciáját” és a „nem félünk!” kiállításának nyílt demokratizmusát egyaránt láthatjuk. Ezeknek az energiáknak a felszabadulásától egyelőre nem szabad és nem is kell mást várnunk, mint az *uralkodó tekintélyuralmi rezsimmel szembeni ellenállás egyre izmosodó, „negatív egységének” a megszerveződését és öntudatosodását*. Fogy a konzervatív-kirekesztő nacionalizmus felhajtó ereje – egyre kirívóbbak a hatalommal való visszaélés tényei, fosztogatások és osztogatások (föld- és trafikpolitika, a magánnyugdíjpénztárak vagyonának felélése, a szerencsejáték-ipar ügyei, a kulturális alapítványok működtetése körüli botrányok, a szimbolikus javakkal való atavizmusok stb.). Mintha csak Mikszáth és Móríc Magyarországa tért volna vissza...

Az, hogy a politikai osztály, benne a parlamenti ellenzék jelentős csoportjai sem nézik jó szemmel az igazi hazafiak efféle politizálódását, nagyon is jól érthető: egyfelől saját tehetségtelenségük és tehetetlenségük vezetett az orbáni hatalom kétharmados győzelmeihez, másfelől pedig a politikai önreflexió teljes hiánya miatt nem tudták az országot új, szociálisabb, igazságosabb, kevésbé oligarchikus pályára állítani. Ezért intett búcsút társadalmunk a két nagy rendszerváltó pártnak, az MDF-nek és az SZDSZ-nek. Amit az önmagukat még mindig ünnepltetni kívánó liberális és „nemzeti” rendszerváltók nem tudnak, azt pontosan tudják az elégedetlen fiatalok és a plebejus-demokratikus érzületű emberek. Mégpedig azt, hogy a privatizáció, a kárpótlási törvények és az államilag irányított jövedelemátcsoportosítás révén végbevitt „eredeti tőkefelhalmozás” hihetetlen társadalmi egyenlőtlenségeket szült, lerombolta a közszférát, az oktatási és egészségügyi

ellátó rendszert és szűk felső csoportoknak teremtett privilegizált helyzetet, kialakítva az úrgazdagok, az oligarchák uralmát a (piac)gazdaságban, a politikában és a kultúrában. A huszonöt év, a kapitalizmus második magyarországi kiadásának eredménye az is, hogy a magyar parlamentben egy antiszemita és cigánygyűlölő politikai erő legálisan berendezkedhetett.

Hogy az ellenállás feltörő energiái képesek lesznek-e valóban új, a társadalmi egyenlőtlenségek bővülő újratermelése helyett emelkedő mobilitási pályákat nyitó, humánusabb, demokratikus és szociális politikai irányt életre kelteni, és ha igen, mikor – pontosan nem tudhatjuk. De egy dolog nyilvánvaló, amit a tekintélyuralmi rezsim híveinek is látni kell: ez már a vég kezdete...

Mik lehetnének egy új kibontakozás baloldali programjának alappillérei?

1. A rendszerváltás során teljesen eltorzult tulajdonosi szerkezet, mindenekelőtt a földtulajdonviszonyok „demokratizálása”, vagyis a Fidesz politikájával szöges ellentétben a társadalom szélesebb csoportjainak szabadabbá tenni a gazdasági tevékenységet, plurális(abb) tulajdoni szerkezetet létrehozva: a szövetkezés szabadsága („A föld azé, aki megműveli!”), munkahelyteremtés azokból a költségvetési forrásokból, amelyeket a kormány elherdált, és a jövőben is kénytelen lesz támogatás, szavazatgyűjtés stb. céljából elherdálni. A stadionprogram helyett, az egyházak állami eltartása helyett, a rokonok, haverok, párttársak és általában a klientúra feltőkésítése helyett, valamint a kényszerközmunka helyett valódi közmunka-lehetőségek, közcélú állami építkezések (például közösségi szociális és kulturális infrastruktúra stb.), az állami egészségügy és (felső)oktatás területén olyan beruházások végrehajtása, amelyek valóban új munkahelyeket eredményeznek. (Ma ezzel szemben a felsőoktatásban az a divat, hogy minél kevesebb tanárra minél több diák jusson.) Nem államosítani, hanem éppen kiszélesíteni az önkormányzatok munkahelyteremtő szűkségeit és képességeit.
2. Szociális téren az alsó osztályokhoz tartozó négymillió ember létbiztonságának megerősítése. A nacionalizmus, a rasszizmus, az etnikai téboly helyett a lakosság kulturális felemelkedésének támogatása, a magyar történelmi hagyományban fellelhető civil, „népi” oktatási struktúrák, önképző körök politikától független erősítésével, mindenekelőtt infrastrukturális beruházásokkal. Ez olcsóbb és kifizetődőbb, mint állami, a hatalmat kiszolgáló (ál) tudományos intézetek sokaságának létrehozása az egyetemekkel, akadémiai intézetekkel szemben, amelyek még őriznek valamit autonómiájukból.

3. Jogi téren a társadalmi önszerveződés intézményeit kellett volna (kellene) előnyben részesíteni az állami centralizációval szemben. A jogállam fogalmát kiegészíteni a szociális állam fogalmával, minden elnyomott kisebbség felkarolása, különösképpen a romák felemelkedésének és a nők társadalmi szerepének erősítése. A 2010-es tekintélyuralmi rendszer és kirekesztő alkotmányának elutasítása.
4. A baloldali politika alapelve, hogy törekvéseiben fő támaszul a szakszervezeteket és a civil önszerveződéseket tekinti, mert ha a baloldal mindenekelőtt nem a bérből élők, a munkavállalók és a munkanélküliek szószólója, akkor önmagát számolja fel egy olyan félperifériás kapitalizmus oltárán, amely semmiféle perspektívát nem nyújt a magyar és a kelet-európai társadalmak döntő többségének. Nemhogy a rendszerváltás nagy ígéretéről, a nyugati centrumországok utoléréséről nincsen szó, hanem ellenkezőleg, a leszakadás új tendenciái figyelhetők meg.

Bármily vázlatos és töredékes legyen is ez a felsorolás, magában hordozza annak lehetőségét, hogy a politikai baloldal valódi tartalommal töltsen fel magát, visszaszerezze hitelességét egy ilyen tendenciájú, részleteiben is megalapozott program képviselője és majdani megvalósítása során. E baloldali követelések a politikai baloldal programjának fő csomópontjai lehetnének, melyeket még az a baloldal is képviselhetne, amely nem hisz a kapitalizmusban, amely „a tőkén túli” rendszerben gondolkodik, s melyhez e sorok szerzői is tartoznak.

A szerkesztőség

2014. december